1 „Zwierzchności i Władze” u Pawła: filologia archē i exousía oraz chrystologiczna synteza panowania

Abstrakt Artykuł przedstawia filologiczne i teologiczne ujęcie pawłowych „Zwierzchności i Władz” (archaí kai exousíai). Analiza skupia się na podstawowych zakresach znaczeniowych terminów archē i exousía, ukazując ich elastyczne użycie — od „początku” po „władzę” — oraz ich funkcję w retoryce panowania i jurysdykcji. W świetle kluczowych tekstów Pawłowych (Rz 8; 1 Kor 15; Kol 1–2; Ef 1; 3; 6) zarysowuje się obraz zła jako ponadindywidualnego panowania, które może przyjmować wymiar osobowy, kosmiczny i strukturalny, nie redukując się do żadnego z nich. Artykuł odróżnia ściśle filologię od syntezy teologicznej (np. interpretacji struktur czy „zasad” świata) oraz ostrzega przed projekcją późniejszych hierarchii angelologicznych na język Pawła. W części syntetycznej ukazana zostaje chrystologiczna nadrzędność i zwycięstwo nad Mocami, ich detronizacja w krzyżu i Kościele, a także etyczne implikacje „zbroi Bożej”, kryteria prawomocnej aktualizacji oraz korekta tezy o strukturalnym charakterze zła.

Słowa kluczowe Paweł Apostoł; archē; exousía; Zwierzchności i Władze; dýnamis; kosmokratores; panowanie; krzyż; Kościół; walka duchowa

Spis treści

- Wprowadzenie: język panowania, a nie katalog demonów
- Filologia archē
  - Rdzeń czasownikowy i podwójna idea „początku” i „władania”
  - Zakres znaczeń i przykłady nowotestamentalne
- Znaczenie exousía
  - Prawo i zdolność działania
  - Wolność apostolska
  - Władza polityczna
  - Potęga kosmiczna
- Zestawienie archaí kai exousíai: retoryka, nie hierarchia
- Czy archaí to „zasady rządzące światem”?
- Najważniejsze teksty Pawłowe
  - Rz 8,38–39: żadne moce nie oddzielą od Boga
  - 1 Kor 15,24–26: detronizacja panowań
  - Kol 1,16: stworzone porządki i cele w Chrystusie
  - Kol 2,10.15: Głowa wszelkiej władzy i triumf przez krzyż
  - Ef 1,20–23; 3,10: wywyższenie Chrystusa i mądrość objawiona przez Kościół
  - Ef 6,12: walka nie przeciw „krwi i ciału”
- Zło osobowe, kosmiczne i strukturalne
- „Wewnętrzność” i „zewnętrzność” struktur u Pawła
- Walter Wink i nowoczesna interpretacja „Mocy”: intuicja, wartość, ograniczenia
- Walka o wyzwolenie myślenia
- Walka o wyzwolenie działania
- „Zbroja Boża” jako kontrlogika krzyża
- Zło zorganizowane — ale czy hierarchiczne?
- Kryteria prawomocnej aktualizacji

- Korekta analizowanej tezy
- Synteza teologiczna: zmiana panowania i kształt zwycięstwa

1.1 Wprowadzenie: język panowania, a nie katalog demonów

Pawłowe „Zwierzchności i Władze" nie stanowią prostej listy pojedynczych demonów. To język opisujący ponadludzkie i ponadindywidualne potęgi panowania. Sama filologia nie pozwala utożsamić ich bez reszty z konkretnymi strukturami społecznymi, systemami myślenia ani z późniejszą, rozwiniętą angelologią. Teologiczna aktualizacja jest uprawniona, o ile wyrasta z całej antropologii, soteriologii i etyki Pawła, a nie z wieloznaczności pojedynczych słów. Kluczowe jest rozróżnienie: co wynika z filologii, a co należy do późniejszej syntezy teologicznej. W niniejszym opracowaniu zachowujemy tę ostrożność, pokazując jednocześnie, jak retoryka władzy i jurysdykcji służy u Pawła chrystologii i etyce.

1.2 Filologia archē

1.2.1 Rdzeń czasownikowy i podwójna idea „początku" i „władania"

Rzeczownik ἀρχή (archē) pozostaje związany z czasownikiem ἄρχω (archō), który może oznaczać: rozpoczynać; być pierwszym; przewodzić; sprawować władzę; panować. W samym rdzeniu spotykają się zatem dwie idee: pierwszeństwa czasowego lub logicznego („początek") oraz pierwszeństwa hierarchicznego (sprawowanie władzy). Nie oznacza to jednak, że każde użycie archē łączy wszystkie te sensy; kontekst wybiera znaczenie.

1.2.2 Zakres znaczeń i przykłady nowotestamentalne

W grece klasycznej, hellenistycznej i nowotestamentalnej archē może oznaczać: początek, pochodzenie, pierwszą przyczynę, podstawową zasadę, pierwsze miejsce, urząd, panowanie, zakres władzy, władzę jako instytucję, a także osobę lub byt sprawujący władzę. Wieloznaczność obrazuje kontrast:

- Flp 4,15: en archē tou euangelíou — „na początku głoszenia Ewangelii" (tu archē znaczy „początek").
- 1 Kor 15,24: „wszelką Zwierzchność, wszelką Władzę i Moc" — tu archē stoi w szeregu terminów panowania. Błąd, którego należy unikać, to sumowanie potencjalnych znaczeń i przypisywanie ich każdemu wystąpieniu (błąd etymologiczny/leksykalny). Z faktu, że archē bywa „zasadą", nie wynika, że „Zwierzchności" to bezosobowe „zasady rządzące światem".

1.3 Znaczenie exousía

1.3.1 Prawo i zdolność działania

ἐξουσία (exousía) obejmuje: wolność i możliwość działania, prawo i upoważnienie, jurysdykcję, autorytet, urząd, a także osobę/byt posiadający władzę. Częściej niż siłę fizyczną (dýnamis) oznacza prawo i stanowisko sprawowania władzy. W uproszczeniu: dýnamis pyta „co potrafię?", exousía — „jakim prawem to czynię?". Rozróżnienia nie należy absolutyzować.

1.3.2 Wolność apostolska

W 1 Kor 9 exousía wyraża apostolskie prawo/wolność Pawła („czy nie mamy prawa…?"). Nie ma tu mowy o demonach.

1.3.3 Władza polityczna

Rz 13,1: „każdy człowiek niech będzie poddany władzom zwierzchnim" (exousíai jako władze polityczne/osoby je wykonujące). Ten sam rzeczownik może oznaczać władzę ludzką i kosmiczną. Nie wynika stąd, że ziemska władza jest demonem, ani że exousía w Rz 13 równa się „Władzy" z Ef 6.

1.3.4 Potęga kosmiczna

W Rz 8,38; 1 Kor 15,24; Kol 1,16; 2,10.15; Ef 1,21; 3,10; 6,12 exousía pojawia się z nazwami sugerującymi kosmiczne władze. W takich kontekstach exousíai są niemal spersonifikowane: posiadają jurysdykcję, mogą zostać podporządkowane, rozbrojone, wystawione na widowisko, uczone Bożej mądrości, mogą przeciwstawiać się wierzącym.

1.4 Zestawienie archaí kai exousíai: retoryka, nie hierarchia

Wyrażenie hai archaí kai hai exousíai bywa tłumaczone: „Zwierzchności i Władze"/„Władcy i Władze" itp. Nie musi oznaczać dwóch precyzyjnie odrębnych klas. Możliwe, że:

- wskazuje dwie klasy bytów niebieskich;
- tworzy retoryczne nagromadzenie terminów bliskoznacznych;
- obejmuje szeroko rozumiane potęgi panowania. Najbardziej prawdopodobna jest elastyczna retoryka władzy kosmicznej. Nie należy wstecznie wpisywać tu dojrzałej hierarchii anielskiej znanej z późniejszej tradycji. Nagromadzenie służy przede wszystkim podkreśleniu absolutnej nadrzędności Chrystusa nad każdą formą władzy.

1.5 Czy archaí to „zasady rządzące światem"?

Archē może znaczyć „zasadę/pierwiastek/pierwszą przyczynę", co teologicznie sprzyja grze sensów („zwierzchność" jako organizujący porządek). Jednak w zestawieniach z exousíai, dynámeis, kyriótētes czy „tronami" kontekst przesuwa znaczenie ku „władzom/władcom". Orzeczenia o „unicestwieniu", „rozbrojeniu", „znajdowaniu się ponad" oraz o „poznaniu mądrości" odpowiadają raczej podmiotom działającym niż abstrakcyjnym regułom. Lepsza formuła: archai to zwierzchnie potęgi panowania, których działanie może przenikać porządek świata — także poprzez „zasady" i „systemy" — co jednak należy już do syntezy egzegetyczno-teologicznej, nie do słownikowej definicji.

1.6 Najważniejsze teksty Pawłowe

1.6.1 Rz 8,38–39: żadne moce nie oddzielą od Boga

„Ani aniołowie, ani Zwierzchności, ani Moce…" — katalog obejmuje całość rzeczywistości. „Zwierzchności" należą do stworzenia; nie są niezależnymi zasadami zła ani równorzędnymi bogami. Status moralny nie jest tu przesądzony; nacisk pada na niepokonalność Bożej miłości.

1.6.2 1 Kor 15,24–26: detronizacja panowań

Chrystus „pokona wszelką Zwierzchność, Władzę i Moc" (katargéō — pozbawić skuteczności, unieważnić, znieść). Chodzi o kres panowania i zdolności zniewalania, niekoniecznie o anihilację istnienia. „Ostatni wróg — śmierć" ukazuje zło jako ponadindywidualne panowanie, związane z grzechem i powszechną niewolą.

1.6.3 Kol 1,16: stworzone porządki i cele w Chrystusie

„Czy Trony, czy Panowania, czy Zwierzchności, czy Władze" — wszystko zostało stworzone „przez" i „dla" Chrystusa. Władza jako taka nie jest zła; złem staje się uzurpacja, gdy porządek względny udaje absolutny

i istnieje „dla siebie". Język ma także rezonans polityczny („tron" jako miejsce, symbol i instytucja władzy), ale nie daje podstaw do prostego utożsamienia „archai" z państwem, gospodarką czy kulturą.

1.6.4 Kol 2,10.15: Głowa wszelkiej władzy i triumf przez krzyż

Chrystus — „Głowa wszelkiej Zwierzchności i Władzy" — „rozbroił Zwierzchności i Władze" (apekdýomai) i „poprowadził je w triumfie" (thriambeúō). Moce ukazane są jako uzbrojeni przeciwnicy, oskarżyciele, publicznie upokorzeni zwyciężeni. Zwycięstwo kosmiczne konkretyzuje się jako wyzwolenie od oskarżającego zapisu, religijnego lęku, fałszywej ascezy, kultu pośredników i „żywiołów świata".

1.6.5 Ef 1,20–23; 3,10: wywyższenie Chrystusa i mądrość objawiona przez Kościół

Chrystus zasiada „ponad wszelką Zwierzchnością, Władzą, Mocą i Panowaniem i ponad wszelkim imieniem". Nie istnieje żadne ukryte „imię" czy sfera poza Jego panowaniem. „Przez Kościół" Boża mądrość staje się jawna „Zwierzchnościom i Władzom". Nie przesądza to ich moralnego statusu; ukazuje Kościół jako znak przełamania barier (zwłaszcza podziału Żydzi–poganin).

1.6.6 Ef 6,12: walka nie przeciw „krwi i ciału"

„Nasza walka toczy się" przeciw: Zwierzchnościom, Władzom, kosmokratores „tej ciemności", „duchowym [rzeczom/bytom] niegodziwości" w sferach niebieskich. Pálē oznacza zmaganie z bliska, nie dyskusję. Przeciwnikiem nie jest człowiek; to ważna przestroga etyczna przeciw demonizowaniu ludzi. Kosmokratores (władcy świata) należą do porządku ciemności, a „ta pneumatikà tēs ponērías" może zbiorowo oznaczać duchowe moce zła. Lista jest retoryczna, nie hierarchiczna.

1.7 Zło osobowe, kosmiczne i strukturalne

Najtrafniejsze jest zachowanie powiązania trzech wymiarów:

- Osobowy: zło ma intencję, strategię i zdolność zwodzenia (szatan, „zamysły").
- Kosmiczny: przewyższa jednostkę i należy do „obecnego wieku" (zwierzchności, władze, moce, „żywioły świata").
- Strukturalny: utrwala się w relacjach, praktykach i systemach (bałwochwalstwo, podziały, panowanie grzechu i śmierci). Dopełniają je: antropologiczny (sarx, pożądliwość), epistemiczny (zaślepienie, „mądrość świata"), polityczny (exousíai ziemskie, presja imperialna), religijny (stół demonów, ascetyczne zakazy, kult pośredników). Zło osobowe nie wyklucza strukturalnego; zło strukturalne nie musi być osobnym demonem. Struktury kształtują ludzi, a ludzkie decyzje je utrwalają.

1.8 „Wewnętrzność" i „zewnętrzność" struktur u Pawła

Paweł nie rozdziela ostro „wnętrza" i „zewnętrza". Grzech jednocześnie mieszka w człowieku, panuje nad ciałem, tworzy praktyki zbiorowe, działa przez Prawo wykorzystane wbrew jego celowi, należy do „tego wieku" i prowadzi ku śmierci. Analogicznie Ewangelia działa w sercu, umyśle, ciele, we wspólnocie i w całym stworzeniu, które oczekuje wyzwolenia. „Strukturalność" zła oznacza zatem wielopoziomowe panowanie przekraczające dychotomie duch–materia, jednostka–instytucja.

1.9 Walter Wink i nowoczesna interpretacja „Mocy": intuicja, wartość, ograniczenia

- Podstawowa intuicja: instytucje i systemy mają „wewnętrzną duchowość" (etos, mit uzasadniający, mechanizmy samozachowawcze, kształtowanie świadomości). „Mocą" jest duchowy wymiar państwa,

korporacji, armii, ideologii, rynku, Kościoła jako instytucji, kultury dominacji. Wink nie redukuje demonów do socjologii; łączy osobowy i strukturalny wymiar zła.

- Wartość: tłumaczy, jak zwyczajni ludzie uczestniczą w złych systemach; jak instytucje wymuszają sprzeczne z sumieniem działania; jak zło reprodukuje się przez język, rytuał i role; jak system staje się quasi-osobową potęgą lojalności.
- Ograniczenia: krytyka (m.in. Chloe Lynch) wskazuje na zbyt szybkie utożsamienie potęg Pawłowych ze współczesnymi instytucjami. To teologiczna aktualizacja, nie słownik. Ef 6,12 nie znaczy: „walczymy przeciw systemom politycznym i gospodarczym", ale współczesne systemy mogą stać się przestrzeniami działania panowania, które Paweł opisuje językiem Mocy.

1.10 Walka o wyzwolenie myślenia

- 2 Kor 4,4: „Bóg tego wieku" zaślepia umysły — działanie przeciwnika jest epistemiczne: człowiek patrzy, a nie rozpoznaje; krzyż uznaje za głupstwo; myli władzę z przemocą.
- 1 Kor 1–2: „mądrość Boga" kontra „mądrość świata" i „władców tego wieku": system wartości gloryfikujący siłę, dominację i status zostaje obnażony przez krzyż.
- Rz 12,2: „nie upodabniajcie się do tego wieku, lecz przemieniajcie się przez odnowienie umysłu" — zmiana schematu postrzegania, wartościowania, pragnienia i działania.
- 2 Kor 10,4–5: „burzenie twierdz" rozumowania, poddanie „każdej myśli" w posłuszeństwo Chrystusowi — metafora oblężenia dotyczy umysłowych fortyfikacji; oręż nie jest cielesny.

1.11 Walka o wyzwolenie działania

- Rz 5–7: grzech jako „pan" — wchodzi, króluje, oszukuje, zabija, mieszka w człowieku, wykorzystuje przykazanie, zniewala. Język osobowy nie wymaga hipostazowania grzechu w jednostkowego demona; chodzi o ponadindywidualną potęgę działającą poprzez ciało, pragnienie i środowisko.
- Sarx („ciało") jako sposób istnienia w zamknięciu na Boga — „uczynki ciała" obejmują indywidualne i społeczne wykroczenia (nierząd, bałwochwalstwo, czary, nienawiść, spory, zazdrość, gniew, rywalizacja, rozłamy, zawiść).
- Nowe działanie jako detronizacja mocy: wspólnota przebacza, odmawia odwetu, przyjmuje słabych, przekracza podziały etniczne, rezygnuje z dominacji, dzieli się dobrami, chroni sumienie, używa wolności do służby, odpowiada dobrem na zło, nie oddaje ciała grzechowi. Etyka jest historyczną formą kosmicznego zwycięstwa.

1.12 „Zbroja Boża" jako kontrlogika krzyża

Ef 6,13–18 ukazuje realne pola starcia:

- Pas prawdy — przeciw kłamstwu i ideologicznemu zafałszowaniu.
- Pancerz sprawiedliwości — przeciw krzywdzie, korupcji i niesprawiedliwej praktyce.
- Gotowość Ewangelii pokoju — przeciw przemocy, wrogości i logice dominacji.
- Tarcza wiary — przeciw lękowi, rozpaczy i absolutyzacji widzialnych potęg.
- Hełm zbawienia — przeciw oskarżeniu i bezwyjściowej niewoli.
- Miecz Ducha (słowo Boga) — przeciw fałszywej narracji o Bogu i człowieku.
- Wytrwała modlitwa — przeciw samowystarczalności i uzależnieniu od ziemskiej siły. „Walka ze strukturami" nie polega na przejęciu władzy politycznej. Chrześcijanin może zewnętrznie pokonać

„strukturę", a wewnętrznie przejąć jej logikę dominacji. Prawdziwe zwycięstwo wymaga formy zgodnej z krzyżem.

1.13 Zło zorganizowane — ale czy hierarchiczne?

Słusznie mówimy o zorganizowanym charakterze zła, rozumiejąc przez to: trwałe wzorce, powtarzalne mechanizmy, wzajemne wzmacnianie się fałszu, pragnień i instytucji, wielopoziomowe działanie, strategie zwodzenia, podporządkowanie człowieka określonemu porządkowi. Brakuje jednak podstaw do budowania z katalogów Pawłowych ścisłej administracji demonicznej. „Zorganizowane" nie znaczy „biurokratycznie zhierarchizowane"; chodzi o uporządkowany anty-porządek z własną logiką, językiem, praktykami i mechanizmami przetrwania.

1.14 Kryteria prawomocnej aktualizacji

- Nie każda struktura jest zła: Kol 1,16 wskazuje, że porządek, urząd i władza należą pierwotnie do stworzenia. Zło pojawia się, gdy struktura absolutyzuje siebie, domaga się bezwarunkowego posłuszeństwa, instrumentalizuje człowieka, ukrywa odpowiedzialność, karze prawdę, nagradza niesprawiedliwość, tworzy quasi-religijną narrację i broni swego istnienia kosztem celu.
- Nie każdy przeciwnik jest narzędziem demona: Ef 6,12 chroni przed demonizacją ludzi.
- Struktura nie znosi odpowiedzialności: Paweł łączy realne zniewolenie, osobistą odpowiedzialność i możliwość wyzwolenia w Chrystusie.
- Nie wolno redukować zła do psychologii lub socjologii: mowa o Mocach przekracza sumę ludzkich decyzji.
- Nie wolno ignorować struktur: jeśli po modlitwie pozostają przemoc, niesprawiedliwość, kłamstwo, wyzysk, pogarda, tuszowanie win, religijna manipulacja — panowanie zła nie zostało zakwestionowane.

1.15 Korekta analizowanej tezy

- „Analiza greckich terminów ujawnia, że Paweł widzi zło jako zjawisko zorganizowane i strukturalne" — częściowo trafne. Filologia ujawnia przede wszystkim język panowania i jurysdykcji. Strukturalny charakter zła wynika z połączenia tego słownictwa z całą nauką Pawła o „obecnym złym wieku", panowaniu grzechu, królowaniu śmierci, schemacie świata, ciele Adama, zaślepieniu umysłu, podziałach społecznych i zwycięstwie Chrystusa.
- „Archaí to nie tylko pojedyncze demony" — trafne. To zwierzchnie potęgi związane z porządkiem władzy; ich ontologiczny status nie jest jednoznacznie zdefiniowany.
- „To zasady rządzące upadłym światem" — możliwe jako interpretacja teologiczna, niewystarczające jako tłumaczenie filologiczne. W tekstach lepsze są „zwierzchności/władcy".
- „Walka z nimi jest walką o wyzwolenie struktur myślenia i działania człowieka" — zasadniczo trafne jako synteza całej myśli Pawła. Nie ogranicza się do świadomości; obejmuje ciało, relacje, wspólnotę, ekonomię, wykonywanie władzy, troskę o słabych, przezwyciężenie lęku przed śmiercią oraz nadzieję przemiany stworzenia.

1.16 Synteza teologiczna: zmiana panowania i kształt zwycięstwa

Filologia archē i exousía nie pozwala na prostą identyfikację „Zwierzchności i Władz" ze współczesnymi instytucjami czy abstrakcyjnymi zasadami. Odsłania jednak fundamentalną intuicję Pawła: zło należy opisywać językiem panowania. Zło nie jest jedynie prywatną wadą, incydentalną pokusą czy pojedynczym

demonem. Jest także rzeczywistością, która zdobywa jurysdykcję, narzuca sposób widzenia, tworzy normy, organizuje pragnienia, utrwala się w praktykach, wykorzystuje instytucje, usprawiedliwia sama siebie i każe człowiekowi uważać niewolę za naturalny porządek świata.

Dzieło Chrystusa nie sprowadza się do odpuszczenia poszczególnych przewinień. Jest to radykalna zmiana panowania: przeniesienie z władzy grzechu, śmierci i „tego wieku" pod panowanie Chrystusa. Odpowiedzią Kościoła nie może być ustanowienie konkurencyjnej dominacji. Zwycięstwo Chrystusa dokonuje się przez krzyż; Kościół zdradziłby je, gdyby walczył metodami Mocy: przemocą, kłamstwem, pogardą, przymusem i kultem siły.

Najgłębsza walka ze „Zwierzchnościami i Władzami" dzieje się tam, gdzie:

- kłamstwo ustępuje prawdzie;
- dominacja — służbie;
- przemoc — pokojowi;
- wykluczenie — pojednaniu;
- lęk — synowskiej ufności;
- bałwochwalstwo — wyłącznej wierności Bogu;
- „schemat tego wieku" — odnowionemu umysłowi;
- panowanie śmierci — nadziei zmartwychwstania.

Taki kształt zwycięstwa jest chrystocentryczny i eklezjalny: Kościół jako pojednana wspólnota staje się widzialnym znakiem, że panowanie Mocy zostało osądzone i detronizowane.

Przypisy końcowe

1. Archē — rzeczownik związany z ἄρχω; łączy idee „początku" i „władania". Kontekst determinuje znaczenie.
2. Przykład semantycznej elastyczności: Flp 4,15 („początek") vs 1 Kor 15,24 („Zwierzchność" obok „Władzy" i „Mocy").
3. Etymologiczny błąd polega na sumowaniu możliwych znaczeń i przypisywaniu ich każdemu użyciu.
4. Exousía — prawo/upoważnienie/jurysdykcja; nie to samo co dýnamis (siła/sprawczość).
5. Rz 13,1: exousíai jako władze polityczne; ten sam termin może też oznaczać potęgi kosmiczne — bez prostych identyfikacji między nimi.
6. W katalogach kosmicznych exousíai i archai funkcjonują jako niemal spersonifikowane potęgi panowania (Rz 8,38; 1 Kor 15,24; Kol 1,16; 2,10.15; Ef 1,21; 3,10; 6,12).
7. Późniejsze hierarchie angelologiczne (np. Pseudo-Dionizy) nie mogą być mechanicznie rzutowane na język Pawła.
8. Katargéō („pozbawić skuteczności"), apekdýomai („rozbroić/rozebrać"), thriambeúō („prowadzić w triumfie") — kluczowe czasowniki opisu zwycięstwa nad Mocami.
9. Ef 6,12: pálē — zmaganie wręcz; kosmokratores — „władcy świata tej ciemności"; ta pneumatikà tēs ponērías — „duchowe [rzeczy/byty] niegodziwości".
10. Walter Wink: propozycja łączenia osobowego i strukturalnego wymiaru zła jako „duchowości" instytucji; wartość i ograniczenia w świetle egzegezy (por. ocena Chloe Lynch).
11. Rz 12,2; 2 Kor 10,4–5: walka duchowa obejmuje „odnowienie umysłu" i „burzenie twierdz" rozumowania.
12. Etyka wspólnoty (przebaczenie, pojednanie, służba, troska o słabych) jest historyczną formą detronizacji Mocy.

Bibliografia

- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (cytaty i odwołania do listów Pawłowych).
- Leksykony i konkordancje greckie NT: hasła ἀρχή (archē), ἐξουσία (exousía), δύναμις (dýnamis).
- Pseudo-Dionizy Areopagita: Hierarchia niebieska (wzmianka o późniejszej systematyzacji).
- Walter Wink: opracowania dotyczące „Zwierzchności i Władz” (interpretacja „Mocy”).
- Chloe Lynch: How Convincing Is Walter Wink’s Interpretation? (ocena propozycji Winka).